

דין עירוי מים רותחים אל טרמוס בשבת ומדיני הטמנה

בנתיבי עם בסימן רנז ס"ה הביא את היביע האומר (ח"א ס"ד) שפסק שמותר לערות מים רותחים מכלי ראשון (כלי שעומד על מקור החום: אש, פלטה שו"ע סימן שיח ס"ט) לתוך טרמוס העשוי להעמיד בו חום המים בשבת ואפילו אם היו בטרמוס קודם לכן מים חמים ועדיין הכלי חם, מותר לערות לתוכו מים חמים ואין במעשה זה הטמנה בשבת. ומצא סמך לדברי מרן הרב עובדיה מהחזון איש בהלכות שבת (יעוין שם). וביאור העניין שבגמ' בשבת נא. נכתב וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא אסרו אלא אותן מיחם, אבל פינה ממיחם מותר, השתא אקורי קא מוקיר לה ארתוחי קא מרתח לה, פירוש הטקסט וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר קולא נוספת בדיני הטמנה לא אסרו חכמים להטמין בשבת אלא אותו מיחם שהוחמו בו המים בער"ש, אבל אם פינה, העביר את המים ממיחם למיחם אחר, מותר להטמין בשבת את המיחם השני. והגמ' מבארת את טעמו של היתר זה: השתא אקורי קא מקיר לה, ארתוחי קא מירתח לה, מכיון שפינה את המים לכלי אחר ומקורר הוא אותם בכך, וכי יש חשש שירתח אותם? ודאי שלא! והרי איסור הטמנה טעמו הוא שמא ימצא קדירתו צוננת וירתחנה, וממילא אדם זה שרואים אנו שהוא מפנה המים למיחם אחר ומקוררם במתכוון, אין לחשוש שירתחם, ולפיכך אין איסור בהטמנת המיחם השני (רש"י). מבואר יוצא מרש"י שהיתר הטמנת צונן הוא כשעושה כן על מנת לצננו, אולם הרמב"ם (פרק ד' מהלכות שבת הלכה ה') כתב פינה התבשיל או המים החמים מכלי לכלי מותר להטמין הכלי האחר בשבת בדבר שאינו מוסיף (הבל), כמו הדבר הצונן, שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר שהוא חם בכלי ראשון שנבשל בו, אבל אם פינהו מותר. ומבואר יוצא שמשווה דין פינהו ממיחם למיחם לדין הטמנת הצונן ומבואר יוצא מדברי הרמב"ם שאין צורך שתהיה כוונתו על מנת לקררו, אף כשכוונתו בהטמנת הצונן כדי שלא יתקרר ביותר יש להקל. ומרן בסעיף ו' העתיק להלכה את דברי הרמב"ם לענין הטמנת הצונן, דהיינו שמטמינו כדי שלא יצטנן ביותר, ומבואר יוצא שלמרן יש להקל בהטמנה בכל כיוצא בזה אפילו כשכוונתו לחמם.

נחזור לטרמוס לכאורה דין זה תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם שלרש"י יהיה מותר בפינה ממיחם למיחם בגלל שמכוין לצננו, ולפי זה בטרמוס שאין כוונתו לצננו אלא לשמור חומו יש לאסור, אבל להרמב"ם שסבור להקל בפינה ממיחם למיחם אפילו כשדעתו לשמור חומו כל שפינהו מאותו כלי ראשון שנתבשל בו, הוא הדין שיש להקל בטרמוס ואפילו אם נתכוין לשמור חומו יש להקל ובפרט שבעצם עירוי המים לטרמוס המים מצטננים מעט (יבי"א) והחזו"א (סימן לז) כתב להקל בזה וכוונתו לפי מה שסיכם בנתיבי עם שהטרמוס עשוי דופן כפול, על מנת שיחזיק את החום, ומכל מקום חשיב הטרמוס ככלי אחד, ואין זה ככיסוי נוסף על הכלי ולכן אין כאן הטמנה ויש להקל אף לרש"י. בזמננו פנים הטרמוס היה מזכוכית ולשם נכנסים המים ומסביב לזכוכית היה חומרי בד רכים (צמר גפן) וחומרי בידוד שעטפו את הזכוכית ומסביב לזה המעטפת החיצונית של הטרמוס מפלסטיק או ממתכת. כיום הטרמוס שמצוי בזמנינו אינו מרופד במוכין וחומרי בידוד, והחזקת החום נעשית ע"י ואקום של דפנות זכוכית, והכלי הסובב את הזכוכית אינו מודבק לזכוכית אלא יש הפסק אויר ביניהם לכולי עלמא יש להקל (גם לדעת האחרונים שאסרו את הטרמוס מהדגם הישן (אבן ישראל ח"ט סימן ח' לרב ישראל פישר נפטר לפני כ- 15 שנים).

ובחזו"ע (ח"א עמ' עח') בסיום המו"מ בנושא כתב הרב עובדיה: וראיתי לידידי המנוח הרה"ג רבי עמרם אבורביע ז"ל בספר נתיבי עם (סי' רנז) שהביא מה שכתבנו להקל בזה בשו"ת יביע אומר ח"א (סי' ד), וסייענו מדברי החזון איש שג"כ פסק להקל.

לסיכום כמה מדיני הטמנה הנגזרים מסוגיא זו:

1. מותר לערות בשבת מים רותחים אל תוך טרמוס ולאחר מכן לסגור את הפקק של הטרמוס, ואין לחוש בזה משום הטמנה כלל.

2. אם העביר המאכל מהכלי שנתבשל בו אל כלי אחר, אפילו אם לא היה הכלי מוטמן קודם לכן, מותר להטמין את אותו כלי בשבת בשמיכות או בבגדים ובכל דבר שאינו מוסיף הבל, ואפילו אם המאכל שבכלי עודנו חם ביותר, ואפילו אם כוונתו בהטמנה זו על מנת לשמור את חום התבשיל וכל שהעביר את התבשיל לכלי שני יש להקל להטמינו בדבר שאינו מוסיף הבל. וכל שהעביר את התבשיל מהכלי שנתבשל בו אל כלי אחר, יש להקל להטמינו בשבת בשמיכות או בבגדים, ואפילו אם אותו תבשיל הוא גוש אחד, כגון חתיכות בשר או של תפוז"א (שהם שומרים על חומם). ולכן אם העביר דבר מאכל שהוא גוש אל צלחת, ולאחר מכן רוצה לכסותו בנייר אלומיניום או בניילון, רשאי לעשות כן. (כי בעצם הדבר שהעבירו מכלי ראשון הרי עשה מעשה המצנן את התבשיל ובפרט שהכיסוי בזה הוא גם כדי לשמור את המאכל שישאר נקי וגם ישאר טרי ולא יתייבש.
3. לגבי הטמנת אוכל באוכל: במנוחת אהבה פ"ג סכ"ז אסר להטמין בער"ש שקית אורז או קוגל עטוף בשקית או נייר אלומיניום בתוך קדרת החמין אך בחוז"ע ח"א עמ' סב' (תמצות דבריו) התיר להטמין בתוך קדרת החמין מער"ש שקית בד או ניילון או נייר כסף המלאים באורז ובשר שנתבשלו כל צורכם ואין בזה איסור משום הטמנה מכמה סברות: א. שאין דין הטמנה במאכל בתוך אוכלים. ב. שעטיפת המאכל לא נעשתה בכדי להטמין בתוכה, אלא לשמור שלא יתערב האוכל זה עם זה. ג. שהנייר או הניילון מצד עצמם אינם ראויים להטמין בהם ברמץ (גחלים) לבדם ולכן אין חשש שמא יטמין בהם ולכן הרי זה כאילו אין דבר המפסיק בין שקית אורז לחמין (לכאורה בנייר כסף זה כן אפשרי כמדומה שכך עושים בקומזיץ?) ד. אין לנייר או לניילון חשיבות של כלי המפסיק בין האוכל שבתוכו לבין התבשיל, וחשיב כאוכל אחד. ה. עוד הסתמך על החזו"א הנ"ל שלשיטתו אף אם טומן כלי מבעוד יום לתוך קדרה של חמין, אין בו איסור משום הטמנה (וכל שכן שיהיה מותר הטמנת אוכל באוכל) ו. בדעת הרמ"א (סימן רנז ס"ז שתבשיל שמבושל כל צורכו, מותר בהטמנה בער"ש כמו בשהייה. וסיים שכן המנהג להטמין מאכלים מער"ש. גם אור לציון (פי"ז סי"ג) כתב להתיר לתת שקית אורז בער"ש לתוך סיר החמין, ואין בזה משום הטמנה. ובאור ההלכה הוסיף שהרוצה לצאת ידי חובת המחמירים ממידת חסידות, יעשה חורים בשקית כדי שהחמין ייתן טעם במאכל.
4. מותר לתת בשבת תבשיל חם אפילו אם היד סולדת בו, לתוך מיתקן 'קל-חם' הנועד לשמירת החום, ולסוגרו, ואין בזה איסור הטמנה. ואף אם התבשיל לא נתבשל כל צורכו, מותר להניחו בתוך המיתקן הנ"ל. וכן מותר להניח בשבת משקאות קרים בתוך מיתקן הנועד לשמור על הקור של המשקאות.
5. מותר להכניס ביצה מבושלת לתוך סיר חמין בשבת לדעת מרן בסימן שי"ח ס"ד שמותר להכניס אוכל מבושל כל צורכו יבש לתוך מים חמים בשבת. שמירת שבת כהלכתה הסתפק אם יש במעשה זה משום 'הטמנה', כיון שיש קליפה לביצה ועל כן אין זה נחשב כ'אוכל בתוך אוכל' אלא 'כלי בתוך אוכל', אולם יש פוסקים שכתבו בזה להתיר וכן עיקר, בפרט לבני ספרד, כמו שהוכיח החזו"א בסימן הנ"ל מדברי השו"ע (בסימן שי"ח ס"ג) שמותר להטמין כלי בתוך אוכל (הליכות שבת ח"א)

המקורות לכל הנ"ל: שבת- מהדורת שוטנשטיין חזו"ע ח"א, מנוחת אהבה ח"א, משנה ברורה תפארת, הלכה ברורה, ילקוט יוסף, חזון איש, הליכות שבת.

דניאל אביבי